

მერაბ მამარდაშვილი

წიგნი

თარგმანი რუსული ენიდან ეკუთვნის დიმიტრი უჩანეიშვილს
რუსული ტექსტის რედაქტორი: ელენე მამარდაშვილი

გამომცემლობა „აქტი“

თბილისი – 2020

ნიგნი გამოიცა მწერალთა სახლის მხარდაჭერით.
The book is published with the support of the
Writers' House of Georgia.

მთარგმნელი: **დიმიტრი უჩანეიშვილი**
რუსული ტექსტის რედაქტორი: **ელენე მამარდაშვილი**
კორექტორი: **ნინო შონია**
გამომცემელი: **გიზო ცაცუა**

გამომცემლობა „აქტი“, 2020 წელი
ვებ-გვერდი: akti.ge

თარგმანი შესრულებულია შემდეგი გამოცემის მიხედვით:
М. Мамардашвили, „Сознание и цивилизация“, Азбука,
Санкт-Петербург, 2019.

გარეკანზე გამოყენებულია ფრანცისკო ინფანტეს ნახატი –
„არტე ფაქტები“ ციკლიდან „აპლიკაციები“. 1992.

© ელენე მამარდაშვილი
© დიმიტრი უჩანეიშვილი
© გამომცემლობა „აქტი“

ISBN 978-9941-8-2551-4

ტექნიკური

მთარგმნელის წინასიტყვაობა	4
---------------------------------	---

საქართველოს კონსტიტუციის შესახებ

ცნობიერება და ცივილიზაცია	9
სამი „K“-ს პრინციპი	13
განუსაზღვრელობის სიტუაცია	19
ცივილიზაციის ფორმალური სტრუქტურა	22
ცნობიერების მონოპოლია და განადგურება	26
სარკისებრი სამყარო	28
ევროპული პასუხისმგებლობა	33
ფილოსოფია – ეს არის ცნობიერება გასაგონად	39
თუ გავბედავთ ვიყოთ	61
ჩემი გამოცდილება არატიპიურია	106
აზრი კულტურაში	120
მესამე მდგომარეობა	138
სამოქალაქო საზოგადოების შესახებ	151
სინამდვილის ფილოსოფია	191
ემმაკი თამაშობს ჩვენით, როდესაც ზუსტად არ ვაზროვნებთ	206
სამოქალაქო საზოგადოება	231
სხვა ზეცა	247
ჯაშუშის ცხოვრება	276
თავისუფალი აზროვნება	302
პოლიტიკოსი თუ წინასწარმეტყველი?	302
დიალოგი კაცობრიობასთან	310
თავისუფლების ძღვენი	317
შენიშვნები და განმარტებები	323
მერაბ მამარდაშვილის ცნებათა განმარტება	330
გამომცემლობა „აქტი“-ს მიერ გამოცემული წიგნები	331

კ]სკ]იქსლვ

მერაბ მამარდაშვილს „სოკრატესებურ“ ფილოსოფოსს უწოდებდნენ, არა მხოლოდ მისი ფილოსოფიის დიალოგური ხასიათის გამო, არამედ იმ მიზეზითაც, რომ მას თითქმის არ დაუტოვებია წერილობითი მემკვიდრეობა. ბატონი მერაბის თითქმის მთელი შემოქმედება ნაკითხული ლექციებისა და მისთვის ჩამორთმეული ინტერვიუებისგან შედგება, რომელთა აუდიოჩანაწერებიდან მოხდა მოგვიანებით წერილობითი ტექსტების აღდგენა.

არც წინამდებარე წიგნი წარმოადგენს გამონაკლისს. ისიც სხვადასხვა წლებსა და სხვადასხვა ქვეყნებში ნაკითხული ლექციებისა და გაცემული ინტერვიუებისაგან შედგება. მთავარ თემას, ისევე, როგორც ბატონი მერაბის მთელი ფილოსოფიისა, ცნობიერება და ცნობიერების პრობლემა შეადგენს („მთელი ცხოვრება ცნობიერების პრობლემებს მიჟუძღვენი“, ამბობს ის წინამდებარე წიგნში მოტანილ ერთ-ერთ ინტერვიუში).

ლექციებისა და ინტერვიუების უმეტესი ნაწილი საბჭოთა კავშირისათვის გარდამავალ პერიოდში, ე.წ. „პერესტროიკის“ ეპოქაშია ჩაწერილი და გასაკვირი არ არის, რომ, როგორც ზოგადად პოლიტიკისა და სამოქალაქო საზოგადოების აგების საკითხები, ისე ქვეყნის სამომავლო მოწყობის ფორმა, ეროვნულობა და ეროვნული თვითგამორკვევა, საფუძვლიანი განხილვის საგანი გახდა. აქვე უნდა ითქვას, რომ უკიდურესად საინტერესოა ფილოსოფოსის მიერ წარსულის მოვლენათა შეფასება, რასაც სრულიად ახალ განზომილებაში გადავყავართ.

ამავე ქრილში ხაზგასასმელია ბატონი მერაბის მოსაზრებები საქართველოსთან მიმართებით. ნიგნში არაერთ ასეთ ადგილს შეხვდებით, სადაც მკაფიოდ ჩანს მერაბ მამარდაშვილის ქართული, ღრმად ქართული პოზიცია.

ზოგი მკითხველისათვის ბატონი მერაბის რიგი შეხედულება შესაძლოა პარადოქსულად და მიუღებლადაც კი ჟღერდეს, მაგრამ, თუნდაც ეს ასე იყოს, უდავოა, რომ ისინი დღემდე აქტუალური და ყურადსაღებია და სულ ცოტა, შემდგომი მსჯელობისა და კამათის საფუძველს ქმნის.

აქვე იმასაც შევნიშნავ, რომ მერაბ მამარდაშვილი ხშირად თავის, მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელ, შეიძლება ითქვას, „საკუთარ“ ტერმინებს იყენებს – ესაა ცნებები, რომლებსაც ანალოგი არ მოეძებნება და რომელთა თარგმნა, შესაბამისად, საკმაო სირთულეებთან არის დაკავშირებული. ქართველი მკითხველისთვის ასეთ ცნებებში ორიენტირების გასაადვილებლად წინამდებარე ნიგნს თან დაფურთეთ ამ ტერმინთა ლექსიკონი, რომელშიც ბატონი მერაბის ყველაზე ტიპიურ ცნებათა თარგმანებია მოცემული.

დაბოლოს, მსურს მაღლიერება გამოვხატო, რომ მომეცა შესაძლებლობა მეთარგმნა ეს ნიგნი, რითიც, ვფიქრობ, გაამდიდრდა, როგორც მერაბ მამარდაშვილის ქართული ფილოსოფიური ბიბლიოთეკა, ასევე ზოგადად აზროვნების ბიბლიოთეკა ქართულ ენაზე.

დიმიტრი უჩანეიშვილი

VlcV]YFYU XU Vj]`]nU]U

საქართველოს კონსტიტუციის შესახებ, (1

სათაურად გამოტანილი თემა, რასაკვირველია, ერთობ მრავალმნიშვნელოვანია, ასოციაციათა სიმრავლეს იწვევს და უკიდურესად ზოგადია, მაგრამ ჩემთვის ის კონკრეტულია და თანამედროვე სიტუაციის ხასიათის ცოცხალ შეგრძნებას უკავშირდება, რომელიც მე მალელებს და მაშფოთებს და რომელშიც ვხედავ მრისხანე კონტურებს ერთგვარი სიღრმისეული სტრუქტურისა, რომელიც შესაძლოა შეუქცევადი გახდეს, რითიც ჩემში ძრწოლას იწვევს, იმავდროულად კი სურვილს, – „ცრემლისა და ღიმილის“ გარეშე – დავფიქრდე, გავიგო, დავინახო ამ ყოველივეს მიღმა რაიმე ზოგადი კანონი. ასე რომ, ძრწოლისა და ცნობისმოყვარე განცვიფრების შერეული გრძნობით მსურს გამოვთქვა ჩემი შეხედულებები ამ საკითხთან დაკავშირებით.

განსჯისთვის ტონის მისაცემად შეგვიძლია მისი ნერვი ასე დავახასიათოთ. ეს არის შეგრძნება, რომ იმ მრავალრიცხოვანი კატასტროფებიდან, რომლებითაც სახელი გაითქვა და გვემუქრება XX საუკუნე, ერთ-ერთ ძირითადას და ხშირად გონების მზერისთვის დაფარულს წარმოადგენს ანთროპოლოგიური კატასტროფა, რომელიც არცთუ ისეთი მრავალფერი და ეფექტური მოვლენებით გამოიხატება, როგორც ახლომყოფი, ზეახალი ვარსკვლავის სავარაუდო აფეთქება, ან დედამიწის შეჯახება მსხვილ ასტეროიდთან არ გამოიხატება არც დედამიწის ბუნებრივი რესურსების დრამატული გამოფიტვით, ან მოსახლეობის გადაჭარბებული ზრდით, არც ეკოლოგიური, ან ბირთვული ტრაგედიით, რომელიც „ათას მზეზე მეტად ელვარეა“. მე მხედველობაში მაქვს მოვლენა, რომელიც თვით ადამიანს ეხება და ცივილიზაციას უკავშირდება იმ აზრით, რომ რაიმე სასიცოცხ-

ლოდ მნიშვნელოვანი შესაძლოა შეუქცევლად გადაცედეს მასში სიცოცხლისა და ურთიერთობის პროცესის ცივილიზაციური საფუძვლების განადგურების, ან უბრალოდ უმყოფობის უშუალო მიზეზით. ეს მოვლენა კი უკვე მთელი სვლით მიდის წინ.

ცივილიზაცია, ისტორია, როგორც „მეორე სამყარო“ (ვერნადსკის ცნებებით უნდა გვეთქვა „ნოოსფერო“) – ერთობ მყიფე ყვავილია. XX საუკუნეში კი ცხადია, რომ მის ხშირად უხილავ კავშირობებში, მის ნატიფ არქიტექტონიკაში ბზარები და ნახეთქები ან, პირიქით, საცობები გაჩნდა. მაგრამ, ჩემთვის ის არის საინტერესო, რომ ამ ბზარებსა და საერთოდ ცხოვრების ცივილიზაციური საფუძვლების უმცირეს მოშლასაც კი, რაც ადამიანის ელემენტშიც, მის ადამიანურ მატერიაშიც (უკიდურესი გამოხატულებით ეს არის ანთროპოლოგიური კატასტროფა, რომელიც შესაძლოა ყველა სხვა სავარაუდო კატასტროფის პროტოტიპად გამოდგეს) საყოველთაო ხრწნას იწვევს, ადგილი აქვს, როგორც ონტოლოგიური კანონების უცილობელი და ერთობ პოზიტიური არსებობის უბრალო უარყოფით გამოხატულებას, რომელთა შესაბამისად არის მოწყობილი ადამიანის ცნობიერება და არსებობა. ადამიანი თითქოს ვერ უმკლავდება მათი ტვირთის დაძაბულობას. აი, მაშინ, კი ყველას „მათი საქმისა და რწმენისამებრ“...

როდესაც მე ვკითხულობ სიას გლობალურ კატასტროფათა სახეობებისა, რომელიც, მაგალითად, აზიმოვის მიერ არის შედგენილი, და უეცრად, ათობით სხვა კატასტროფას შორის ვხვდები დედამიწის შესაძლო შეჯახებას მის მშთანთქმელ მაკროკოსმულ შავ ხვრელთან, უნებურად ვაცნობიერებ: მსგავსი ხვრელი ხომ მართლაც არსებობს, თანაც ერთობ პროზაიკული, ჩვენთვის ნაცნობი აზრით! და რომ საკმაოდ ხშირად ჩვენ, დედამიწელები, ვყვინთავთ და ვქრებით მასში, ხოლო ყველაფერი, რაც ეკრანს მიღმა ხდება ჩვენს თავს, მიუწვდომლად იქცევა, როგორც სხვების, ისე საკუთარი თავისთვის, ხოლო თუ აქვს კიდევ კონტაქტს ადგილი, კონტაქტის ორივე მხარე „ანნიჰილირებს“, როგორც მოითხოვება კიდევ ფიზიკის კანონებიდან გამომდინარე შავ ხვრელთან შეხებისას. ჩვენ არ ვიღებთ მონაწ-

ილეობას, ჩვენ ამორთულნი ვართ ცოცხალი ცნობიერების ყოველ-კავშირიდან, სიცოცხლის მდინარებიდან და გავრცელებიდან. „გაგების ხარვეზი“, როგორც ჩაადავეი იტყოდა.

„ინფორმაციული მიუწვდომლობის“, „გაუჩინარების“, „ეკრანს მიღმა ანნიჰილირების“, „ხარვეზისა“ და მათ მსგავს მეტაფორებს გამოვიყენებ ჩემი აზრების განსამარტავად. მაგრამ, მოდით, მანამდე გოტფრიდ ბენის² ერთი ლექსი წავიკითხოთ ჩემი, ფაქტობრივად, პწკარედული თარგმანით. ის იმითაა საინტერესო, რომ მასში მიღწეული თვალის ახელა განპირობებულია საზოგადოების განსაზღვრული ფორმის (მხედველობაში მაქვს ტოტალიტარული ნაცისტური სახელმწიფო) პიროვნულად და შინაგანად განცდილი გამოცდილების ფაქტით, რომელიც პრინციპულად არ გააჩნია გარეშე, დაშორებულ დამკვირვებელს და ამ მიზეზით, ამოუცნობს ხდის ასეთი საზოგადოების გამოვლინებებს. მაგრამ, აი, როგორია „შინაგანი ცოდნის“ და მისი მატარებლის, ადამიანის, ბედი ლექსში, რომელსაც შემთხვევით არ აქვს სათაურად „მთლიანი“.

ნაწილი ბანგში იყო, მეორე ნაწილი – ცრემლს ღვრიდა,
რალაც წამს – ბრწყინვა და კაშკაში, მეორე წამს – წყვილი,
ერთ წამს ყველაფერი გული იყო, სხვა წამს მრისხანედ
ბობოქრობდა გრიგალი – რა გრიგალი? ვისი?
მარად უბედური და იშვიათად ვინმესთან,
სულ უფრო მეტად დაფარული, რადგან შიგნით იხარშებოდა ეს,
იფრქვეოდა მზარდი ნაკადები და ყველაფერი
რაც გარეთ იყო, შიგნით მიედინებოდა.
ერთი მკაცრად გიყურებდა, მეორე კი ლბილი იყო,
რასაც აშენებდი, ერთი იმას ხედავდა, მეორე – მხოლოდ იმას,
რასაც ანგრევდი.
მაგრამ ყველაფერი, რასაც ხედავდნენ, – სანახევრო სურათებია,
რადგან მთლიანს მხოლოდ შენ ფლობ.
თავიდან თითქოს: დიდხანს აღარ უნდა ველოდოთ მიზანს
და ცხადი იქნება რწმენა ამიერიდან.
მაგრამ მოხდა ის, რაც უნდა მომხდარიყო,

და ქვასავით გვიმზერს მთლიანიდან:
არც ელვარება, არც ნათება გარეთ,
უკანასკნელად რომ მიიპყროს შენი მზერა –
თავშიშველი ქვენარმავალი სისხლის გუბებში,
ნამწამებზე კი ცრემლის კვალი.

როგორც გასაგებია ჩვენთვის, სსრკ-ში, ამ ტექსტის სასრული ხატი, ისევე გარკვეულია მისი შინაგანი კავშირები, რომლებიც „მთლიანის“ იდეას ეხვევიან გარშემო, უფრო სწორად, „მთლიანთან“ ზიარების შეგრძნებას, რისი განცდა ჩვენთვის ცნობილი სახით ხდება, როგორც ამაღლებული გონება-განწყობილება და მიმდინარე მოვლენების ერთგვარი მისტიკური არსის, სამყაროული საიდუმლოს ფლობა. სწორედ ის არის იმის ნიშანი, რასაც მე რომელიღაც უცნაურ მთლიანობათა „შინაგან ცოდნას“ ვუწოდებ, რაც დაშორებული, გარეშე დამკვირვებლისთვის მიუწვდომელია პრინციპში, მაგრამ რომელშიც ადამიანი, მისი მატარებელიც, მიუწვდომელია საკუთარი თავისთვის. ამაშია საქმის მთელი არსი. რადგან, ბუნებაში ადამიანი მთლიანად არ არის ადამიანში და საკუთარი თავისკენ შორიდან მოდის, მრავალგანზომილებიანი და განფენილი მოცულობიდან, და მოცემულ შემთხვევაში ბოლომდე ვერასოდეს მიდის. არანაირი აზრის დანერგვა არ ხდება, ყველაფერი სცდება მიზანს. ის, რაც „აზრის“ სახითაა თავსა და გრძობებში, – სინამდვილის მიღმაა, იმის მიღმა, როგორიცაა ფაქტობრივი ვითარება, ადამიანის მდგომარეობა, რაც ხდება მის თავს, და ერთობ ჰგავს ჩრდილს, ან სიზმარს...

აზრი კი, განსაზღვრების მიხედვით, არის ყოვლად-შეტყობინება, საკუთარი თავის მრავლობითი მოცემულობა ერთდროულად მრავალ წერტილზე, რომელთა შორის სიცოცხლის ნაკადი გაივლიდა (მათ შორის, გონებასა და თვით მას შორის) და რომლებზეც, როგორც მარადი ანმყოს, ან მარად ახალის ყოველ-კავშირში, ადამიანები ერთობლივად ქმნიან და ახორციელებენ თავის ურთიერთშელწევად არსებობას, ორგანულად ამოზრდილ საერთო სინამდვილეს. ჭეშმარიტად მათ შეუძლიათ

მერაბ მამარლაშვილის სწავლათა ზანმარტება

- Связность – კავშირობა
Все-связь – ყოველ-კავშირი
Все-сообщенность – ყოვლად-შეტყობინება
Недосуществование – შეუძღვარი არსებობა
Всевременный – ყოველდროითი
Всеместный – ყოველალაგობრივი
Первоместимость – პირველდამტეობა
Первоакт – პირველაქტი
Инобытие – სხვადაყოფა
Можествование – შექლებობა
Недеяние – უქმედობა
Всепространственность – ყოვლადსივრცულობა
Самовосполнение – თვითშეესება
Самодостоинство – თვითღირსება
Самостояние – თვითდგომა
Иначе-чем-уже – სხვარიგად-ვიდრე-უწინ
Всечленения – ყოველნაწილები
Зазеркалье – სარკისმიღმეთი
Несодержимость – სიცარიელე
Ненаглядный – არათვალსაჩინო
Связка – ნასკვი
Отличение – განსხვავება
Явленность – მოვლენადობა
Событийствовать – მოვლენობა
Завязанный – გამონასკვული
Связующий – მაკავშირებელი
Плотность – სიმკვრივე
Зазор – ლიუფტი
Выполненность – შესრულებობა

თქვენი შენიშვნები გთხოვთ გამოგვიგზავნოთ მისამართზე
E-mail: akti.publishing@gmail.com
T. (+995) 591 92-21-23

ბამოხსეალოზა 'აქტი'-ს მიერ ბამოხსეაშული ნიბნაბი

1. ფრიდრის ნიცშე – ანტიქრისტე
2. ფრიდრის ნიცშე – ტრაგედიის დაბადება მუსიკის სულიდან
3. ფრიდრის ნიცშე – სიკეთისა და ბოროტების მიღმა
4. კარლ იასპერსი – ნიცშე და ქრისტიანობა
5. კარლ იასპერსი – ფილოსოფიის შესავალი
6. სიორენ კირკეგორი – შიში და თრთოლვა
7. სიორენ კირკეგორი – სატანჯველის სახარება
8. ზიგმუნდ ფროიდი – სამი ნარკვევი სექსუალობის თეორიიდან
9. ზიგმუნდ ფროიდი – მასების ფსიქოლოგია და ეგოს ანალიზი
10. ზიგმუნდ ფროიდი – მოსე და მონოთეიზმი
11. ზიგმუნდ ფროიდი – ეგო და ID
12. ლევ შესტოვი – უსაფუძვლობის აპოთეოზი
13. ლევ შესტოვი – შემოქმედი და დამანგრეველი სამყარო
14. ბერტრან რასელი – ესეები
15. ბერტრან რასელი – ქორწინება და მორალი
16. ედმუნდ ჰუსერლი – ამსტერდამული მოხსენებები
17. მიგელ დე უნამუნო – ქრისტიანობის აგონია
18. ნიკოლაი ბერდიაევი – ყოფიერება, თავისუფლება, ღმერთი
19. იმანუელ კანტი – მარადიული მშვიდობისკენ
20. გიორგი გურჯიევი – დანახული რეალური სამყაროდან
21. ერის ფრომი – ადამიანის სული

22. სვამი ვივეკანანდა – ძველი ინდური ფილოსოფია
23. სვამი ვივეკანანდა – შთაგონებული საუბრები
24. სვამი ვივეკანანდა – კარმა-იოგა

25. მერაბ მამარდაშვილი – ცნობიერება და ცივილიზაცია
26. ხოსე ორტეგა-ი-გასეტი – ეტიუდები სიყვარულზე

27. გუსტავ ლე ბონი – მასების ფსიქოლოგია
28. გუსტავ ლე ბონი – ერების ფსიქოლოგია

29. ჯიდუ კრიშნამურტი – თავისუფლება ცნობილისგან
30. ჯიდუ კრიშნამურტი – სწრაფი ცვლილებების აუცილებლობა

31. ოშო – რა არის მედიტაცია?
32. ოშო – სექსიდან სუპერცნობიერებამდე

33. ემა გოლდმანი – ანარქიზმი, ათეიზმი, ფემინიზმი